

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HİKÂYESİNDE(1923-1950) YUNAN/RUM ALGISI

Ensar KESEBİR

Okutman Doktor, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, ensarkesebir@hotmail.com

ÖZET: 1923 sonrası Türk hikâyesine bakıldığında, Yunan/Rum karakterlerin hem Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın taze hâtıralarından dolayı olumsuz, hem de yüzlerce yıllık mekân birlikteliğinin sonucu olarak olumlu bir şekilde yer aldıkları görülür. 1923 ile 1950 yılları arasındaki dönemi kapsayan çalışmada altı yazarın yedi hikâye kitabından toplam on beş hikâye incelendi. Ele aldığımız on beş hikâye, Rumları doğrudan konu edinen hikâyelerdir. Bu hikâyeler içinde, Rumları "milliyetçi" perspektifle "öteki" olarak gören hikâyeler olduğu gibi, onları "insancıl" bakış açısıyla ele alan hikâyelere de rastlandı. Kimi yazarlarımızın hikâyelerinde Yunan/Rum karakterler genellikle arkadaş ya da dost konumundadır. Arkadaş ya da dost olmayan Yunanlılar/Rumlar ise, okuyucuya mağdur ve mazlum bir pozisyonda sunulur. Yunanlıları/Rumları "insancıl" bir yaklaşımla ele alan hikâyecilerimizin ortak özellikleri şöyledir: Yunanlıların/Rumların yoğun oldukları yerlerde yaşamaları, büyümeleri ve yurtdışına çıkmış olmaları. Yunanlıları/Rumları olumsuz karakterler olarak sunan yazarlarımızın hikâyelerinde ise, Yunanlılara/Rumlara ait sıfatlar genellikle şu şekildedir: Zalim, zorba, kâfir, hain, işbirlikçi. Çalışmada hikâyelerdeki Yunan/Rum algısı tahlil edilirken yazarların kendi hayatlarından da yararlandı. Rum/Yunan karakterlerin hikâyelerde neden "insancıl" ya da "milliyetçi" bir perspektifte değerlendirildiği sorusunun cevabı aranırken tarihî ve sosyolojik verilerin yanı sıra yazarların biyografik verileri üzerinde de duruldu.

Anahtar Kelimeler: Türk Hikâyesi, Milliyetçilik, Yunan/Rum Karakterler.

GREEK/ASIA MINOR IMAGE IN TURKISH STORY OF REPUBLICAN PERIOD (1923-1950)

ABSTRACT: When the Turkish story after 1923, Greek / Greek character of both the First World War and the War of Independence negative because of fresh memorabilia, as well as unity is seen as the result of hundreds of years of space they take place in a positive way. Study covering the period between 1923 and 1950, six of the seven story writer's story has been viewed a total of fifteen books. We have dealt with fifteen stories, stories that are acquired directly from the Greek issue. In this story, Greeks are "nationalist" perspective "other" as well as stories as you see them "humanitarian" addressing the story from the point of view were accepted. Some authors in our story Greek / Greek characters are usually friends or friendly position. Friends or unfriendly Greeks / The Greeks, the victims and the oppressed presented to the reader in one position. Greeks / Greek for "humane" is as follows storyteller with an approach to address our common characteristics: the Greeks / Greek Cypriots living in places where they are concentrated, growth, and they are out abroad. The Greeks / Greek writer in the story of our offering as negative characters, Greeks / Greek adjective on generally as follows: oppressors, tyrants, infidels, traitors, collaborators. In the study of Greek history / Greek perception of the essay while the author was utilized in their own lives. Greek / Greek cause of the characters in the story "humane" or "nationalist" while searching for the answer also focused on historical and biographical data as well as the author of the question of sociological data in an evaluation perspective.

Key words: Turkish story, Nationalism, Greeks/Asian Minor Characters.

Çalışmamız, 1923 ile 1950 yılları arasında yazılan Türk hikâyelerindeki Yunan/Rum imajını incelemeyi amaçlamaktadır. 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin benimsediği ilkelerden biri de "milliyetçiliktir". Bu ilke doğrultusunda yeni bir ulus devlet inşa etmek istenmiştir. Devletin, "milliyetçilik" ilkesinin edebî hayata da sirayet ettiği görülür. Cumhuriyet döneminin önemli hikâyecilerinden biri olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yunan mezalimini tespit etmek üzere, savaştan sonra devlet tarafından bölgeye gönderilen ve Halide Edip'in başkanlık ettiği heyetin içinde yer alır (Karaosmanoğlu vd. 1980: 5). Yakup Kadri'nin *Millî Savaş Hikâyeleri* başlığı altında topladığı hikâyeler, devletin milliyetçilik ilkesinin edebî metinlere yansımalarının somut örneklerinden biridir. Yakup Kadri, İsmet İnönü'nün Yunanlıların yaptıkları mezalimi şiirleştiren genç bir şairin defterine, "düşman mezalimini millî facialar gibi terennüm etmeye çalışanları takdir ve teşvik etmeyi bir vazife addederim" (Karaosmanoğlu, 2010a: 139) şeklinde bir not düştüğünü söyler. Dolayısıyla Yunanlıları/Rumları hikâyelerine aktaran kimi hikâyecilerimizin, bu karakterler hakkındaki kanaatlerinde bireysel düşüncelerinin yanı sıra siyasî iradenin bakış açısının da etkili olduğu söylenebilir. Hikâyelerde yer alan Yunan/Rum algısında, devletin "milliyetçilik" ilkesinin yanı sıra tarihî olgular da etkilidir. Yirminci yüzyılın ikinci çeyreği, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi Türkler için çok önemli hâdiselerin yaşandığı yılların hemen sonrasidir. İncelediğimiz hikâyelerde de görüldüğü üzere, Anadolu "yabacılar" tarafından "işgal" edilmiş, yüzlerce yıldır beraber yaşadığımız Rumlar ayrılık hareketlerine girişmiştir. Ayrıca, çalışmamız yirmi yedi yıllık (1923-1950) bir dönemi kapsamaktadır. 1923'den 1950 yılına kadarki süreçte altı yazarın¹ yedi hikâye kitabından² toplam on beş hikâye irdelendi. Metin içerisinde, her hikâye kitabının ilk geçtiği yerde, kitabın ilk baskısının ne zaman yapıldığı parantez içinde belirtilmiştir. Bu durum, 1923 yılından 1950'ye kadarki süreçte Yunan/Rum algısının yıllara göre nasıl değişkenlik gösterdiğine işaret etmesi bakımından dikkate değerdir. 1923 yılından 1950 yılına doğru ilerledikçe, hikâyelerdeki Yunan/Rum algısının daha olumlu bir havaya büründüğü görüldü. Bu durumda, büyük bir kanlı çatışma olan Kurtuluş Savaşı'nın taze hâtıralarından uzaklaşılmasının etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca Rumların olumlu karakterler olarak çizildiği hikâyelerin yazılı tarihlerine bakıldığında - Halit Ziya'nın *İzmir Hikâyeleri* (1950), Sait Faik'in *Mahalle Kahvesi* (1950) ve Sabahattin Ali'nin *Sırça Köşk* (1947)- devletin de yirmili ve otuzlu yıllardan farklı olarak çok partili hayata (1946) geçtiği görülmektedir.

¹ Peyami Safa, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halit Ziya Uşaklıgil, Sait Faik Abasıyanık ve Sabahattin Ali.

² Siyah Beyaz Hikâyeler, Sönmüş Yıldızlar, Olağan İşler, Millî Savaş Hikâyeleri, İzmir Hikâyeleri, Mahalle Kahvesi ve Sırça Köşk.

1. “Öteki” Yunanlılar/Rumlar: Olumsuz Yunan/Rum Karakterleri Anlatan Hikâyeler

René Wellek (2013: 107), edebiyatın ifade vasıtası olarak toplumun oluşturduğu dili kullandığını ve yazarın kendisinin toplumun bir üyesi olduğunu söyler. Nitekim Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi faciaların toplumsal bellekte yer ettiği yıkım düşünüldüğünde, Yunanlılar/Rumlar için toplumun bir kesiminin “dinî” farklılıklara gönderme yapan kâfir, din düşmanı vs. gibi sert ifadeleri kullandığı görülür. Yunanlıların/Rumların “öteki”³ olarak görülmesi ve böylesine keskin ifadelerle tanımlanmaları çetin savaşlar verdiğimiz Yunanlıların/Rumların dinî, millî ve kültürel aidiyetler bakımından bizden farklı olmalarıyla ilgilidir.

Peyami Safa'nın *Siyah Beyaz Hikâyeler*⁴ (1924) adlı kitabındaki “**Hınç**” hikâyesi, Türk-Yunan savaşını konu edinen hikâyelerden biridir. Hikâyede Yunan/Rum askerleri için kullanılan sıfatlar şöyledir: Irz, din ve iman düşmanları, herif, katil, düşman ve kâfir. Hikâyede, Karahisar mevkiinde Türklere katliam yapan Yunan askerlerinin Türk ordusuna esir alınmasından önce anlatılır. Yunan askerleri esir alınıp şehir merkezine getirilince Türk ahalisi bu heriflere “hınçla” bakar. Yunan askerlerine hınçla bakan kadınlardan biri, esirler önünden geçerken birden bayılır. İsmi zikredilmeyen kadın, esirlerin içinde Karahisar'daki evini basan Yunan askerini görmüştür. Eşini öldüren, kızını ise kuyuya atan “*yılan derisi gibi mavi gözlere*” sahip olan bu “*herifi*” görür görmez tanıyan kadın, ondan intikam almak ister. Türk komutanın esirlerin mahkemeye çıkacağını söylemesine rağmen kadın elindeki demir parçasıyla eşinin ve kızının katilini öldürür (Safa, 1342: 40-46). Hikâyede, okuyucunun millî hislerine seslenildiği, millî hassasiyetlere vurgu yapılarak Yunanlıların/Rumların “öteki” olarak işlendiği aşikârdır. Dikkat çekici olan millî farklılığa vurgunun yanı sıra dinî farklılığa da atıf yapılmasıdır. “Düşman” Yunanlılar/Rumlar kâfirdir ve din ve iman düşmanıdır. Toplumun bir üyesi olan ve toplumsal bellekten beslenen yazarın hikâyede böyle ifadeler kullanması, Wellek'in belirttiği gibi “toplumun oluşturduğu” dille açıklanabilir. Ayrıca hikâyenin yazarı Peyami Safa, millî hassasiyetleri yüksek olan bir yazardır. Milliyetçiliğin tarih, dil, din ve dolayısıyla manevî değerler gibi unsurlara dayandığını söyleyen Peyami Safa, amacının bu değerleri korumak olduğunu ifade eder (Timurtaş ve Göze, 1970: 189). Türk-Yunan savaşını, dinî bir savaş olarak gören, bu savaşın Türk-Yunan/Rum savaşından öte Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında cereyan eden bir savaş olarak kabul eden sadece Peyami Safa da değildir.⁵

Yunanlıların/Rumların Hristiyan olmalarına hiçbir vurgu yapılmadan sadece millî hassasiyetlerden dolayı “öteki” olarak çizildiği hikâyeler de vardır. Örneğin Reşat Nuri'nin *Sönmüş Yıldızlar*⁶ (1927) adlı kitabındaki “**Tehdit**” hikâyesinde işgalci Yunanlılar, Bursa'yı işgal etmiş; Bursa'daki Rum soydaşları da bu işgalde soydaşlarına yardım etmiştir. “Zalim” Yunanlılar, herhangi bir dinî ifade kullanılmadan şöyle tasvir edilir: “*Yunan askerleri aşağıda bir çiftlik basmışlar... O esnada sokakta bulunan kardeşlerim dayanamamışlar, kendileri gibi ateşli sekiz, on gençle beraber yardıma gitmişler, iki saat süngüye, makineli tüfeğe karşı küçük cep tabancalarıyla muharebe etmişler... Neticede bu biçarelerden bir kısmı şehit düşmüş, bir kısmı firar etmiş... (..) Yunanlılar, firarileri her tarafta arıyor, âsi diye kurşuna dizmek istiyorlarmış...*” (1980: 110). Yunanlılar şehri işgal ettikten sonra, Türk esnafına saldırır ve Türkleri tutuklamaya başlar. Hikâyenin merkezinde ismi zikredilmeyen beyefendinin kızı Remziye vardır. Remziye ve ailesi, işgalden çok yıllarca beraber büyüdüğü Rum Hristo'nun hainliğine üzülmüştür. Beyefendi, Hristo'yu küçük yaşlardan itibaren konağına almış ve kimsesiz Rum çocuğunu himaye etmiştir. Fakat Hristo, soydaşları Bursa'yı işgal edince kendisine yapılan bütün iyilikleri unuttur ve beraber büyüdüğü insanlara sırt çevirir. Hristo, işgal devam ederken kardeşlerinden haber alamayan Remziye'nin yanına gelir. Remziye'ye kardeşlerinin nerede saklandığını bildiğini söyler. Bu güzel haber üzerine gözleri parlayan Remziye'nin yüzü, Hristo'nun rüşvet istemesi üzerine asılır. Hristo, getirdiği bu haber karşılığında, “*ekmeğinizi yedim, mektepte okudum: Şimdi sayenizde bir bahçe sahibi olacağım... Üç kardeşin için beş yüz lira çok değil...*” (1980: 112) diyerek Remziye'den para ister. Remziye, önce bu duruma inanamasa da kardeşlerinin can güvenliğini düşündüğü için Hristo'ya para vermeyi kabul eder. Remziye, üzerindeki bütün parasını vermesine rağmen Hristo'nun istediği rakama ulaşamaz. Remziye, paranın geri kalan kısmını tedarik edeceğini söyler. Fakat gözünü para hırsı bürümüş Hristo, “*Hanumefendi... İş iştir... Ahbaplık başka... Şimdi bunu alıyorum... Yarın sabah erkenden tekrar geleceğim... Para mutlaka hazır olacak. Eğer değilse, ne yapalım hiç hatırlınız kalmam...*” (1980: 112) diyerek çekip gider. Anlatıcının nazarında Hristo sadece para düşkünü değildir; aynı zamanda haindir de. Hikâyede Rum karakter Hristo'nun hain, para düşkünü ve vefasız olarak çizilmesinde şüphesiz ki iki toplum (Türk-Yunan) arasındaki çatışma ve bu çatışmanın getirdiği toplumsal algılar etkilidir. “Ötekine” karşı mesafeli bakış Yunan tarafında da mevcuttur. Alexis Heraclides (2002: 37), Yunanlıların çoğunun Türk-Yunan ilişkilerini bir karşıtlık olarak gördüklerini ve Türklerin Yunan tarafında, Doğu'dan gelen tehlike, ezeli düşman, “tehdit edici”, küstah, Yunanlılara “zarar vermeye, saldırmaya” hazır bir millet olarak algılandığını söyler. “Tehdit” hikâyesinde görüldüğü üzere, benzer algılar Türk tarafında da vardır. Hikâyede, Yunanlılar Türk esnafa saldırır, Türklere zarar vermeye hazır millet olarak görülürken, “karşı taraftaki” Yunanlılar da aynı düşünceleri (tehdit edici, saldırgan vs.) Türkler için düşünmektedirler.

Yunanlıların/Rumların “öteki” olarak görülmesi için hikâyenin Türk-Yunan/Rum savaşını anlatmasına gerek yoktur. Reşat Nuri'nin yine aynı kitabındaki “**Sevda ve Mantık**” hikâyesinde, savaş söz konusu değilken Saniha, “*Yunanlıların âlimlerinden bile insana zarar geliyor*” der. Saniha'ya göre, Yunanlıların bir özelliği daha vardır: “*Yalancı olurlar... Bu istidlâl gibi en doğru görünen şeylerine bile mutlaka hile, yalan karıştırırlar*” (Güntekin, 1980: 155). *Sönmüş Yıldızlar* kitabı 1927 yılında yayımlanır. Ulaşma sürecinde mutlaka ihtiyaç duyulur. Söz konusu dönemde biz ve öteki ayrımı ikiliğinde Yunanlılar/Rumlar öteki olarak görülür. Ayrıca, iki toplumun çatıştığı yıllar (1897, 1912, 1917-1922), 1927'nin Türkiye'sinde hâlâ tazeliğini korumaktadır. Savaş sonrası hem Türk hem de Yunan tarafında hayatta kalan pek çok asker ve muhacir vardır. Dolayısıyla hikâyede anlatıcının

³ Öteki, “biz bilincinin” dışındakidir. Kendini diğerlerinden soyutlayıp, kimliğe dayalı “biz bilincini” oluşturan, etnik ve millî toplulaşmayı sağlayan ise, “*kişilerde varsayılan kan akrabalığı*” ve kültürel kimliktir (Habermas, 2012: 38).

⁴ Safa, Peyami (1342). *Siyah Beyaz Hikâyeler*, Orhaniye Matbaası, İstanbul.

⁵ Gregory Jusdanis (1998: 39), Türk-Yunan savaşını Avrupalıların Müslüman-Hristiyan savaşı olarak algıladıklarını ifade eder. Avrupalıların nazarında, Yunanlıların “bağımsızlık savaşı” sadece bir baskıdan kurtulma değil, bu savaş aynı zamanda binlerce yıldır devam eden Avrupa ile Asya'nın mücadelesidir. Avrupalılara göre bu savaş, Hristiyan Yunanlılar ile Müslüman “despotlar” arasında cereyan etmektedir.

⁶ Güntekin, Reşat Nuri (1980). *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp ve Aka Basımevi, 7. Baskı, İstanbul.

⁷ Güntekin, Reşat Nuri (1980). *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp ve Aka Basımevi, 7. Baskı, İstanbul.

savaş ortamını anlatmasa bile Yunanlı âlimleri nefret edilecek bir durumda tasvir etmesi, tazeliğini koruyan tarihî bellek ile ilgilidir. Ayrıca Saniha'nın tenkit ettiği Yunanlı âlimler, Yunan aydınlanmasında aktif rol oynamış ve antik Yunan'a yani etnik kökene vurgu yapmışlardır. Herkül Millas, Yunan aydınlanma hareketinin ulusçu anlayış ile ilgili olduğunu ve bu hareketin "bir ulusun doğuşu işlevi[ni]" gördüğünü ifade eder (Millas, 2006: 43-44). Murat Belge de benzer bir duruma işaret eder. Türk-Yunan savaşında Avrupalıların Yunan halkına karşı müthiş bir sempati ile baktığını söyleyen Belge'ye göre, Yunanlıların başarılı olmasında Batı'nın desteği mühimdir. Bu desteğin sebebi ise Antik Yunan medeniyeti ve âlimleridir (Belge, 2006: 34). Murat Belge, Byron gibi Avrupalı aydınların Yunanlılar için harekete geçmesinde, Yunanlılardan yana taraf olmalarında onların antik Yunan medeniyetine ve aydınlarına karşı kendilerini borçlu hissetmelerinin etkili olduğunu ifade eder. Avrupalı aydınlar aynı borcu örneğin Sırlara karşı hissetmemişlerdir (2006: 34). Neticede Saniha'nın "zararlı" gördüğü ve Yunanlıların / Rumların Osmanlı'dan kopuşuna zemin hazırlayan Yunanlı âlimler, Türk-Yunan savaşında Avrupalıların Yunan tarafında yer almasına neden olacak kadar etkili bir konumdadır.

Savaş gibi trajik bir vaka yokken Rum karakterlerin olumsuz olarak tasvir edildiği bir diğer hikâye, Reşat Nuri'nin *Olağan İşler*⁸ (1930) adlı kitabındaki "**Bahçeli Lokanta**" hikâyesidir. Hikâyedeki Rum karakter Haralambo, yalancı bir karakterdir. Haralambo, Haydar Efendi'ye şöyle bir oyun kurar: Haydar Efendi, âdeta sinek avlayan kır lokantasını zarar ettiği için satmak ister. Haydar Efendi'nin bu isteğini öğrenen Haralambo, Haydar Efendi'yi aldatmaya karar verir. Önce Haydar Efendi'nin yanına gider ve lokantasına bir müşteri bulduğunu söyler. Hatta Haydar Efendi'yi yalanına inandırmak için, satış gerçekleştiğinde bu işten kendisinin de komisyon alacağını söyler. Haralambo, Haydar Efendi'ye cuma günü lokantayı almak isteyen müşteriyi getireceğini, dolayısıyla cuma günü lokantanın dolu görünmesi için yetmiş-seksen kişilik bir yemek vermesini söyler. Haralambo'nun planı istediği gibi gerçekleşir. Yetmiş-seksen kişi cuma günü yemeklerini yerken Haralambo ve güya lokantayı almaya gelen müşteri lokantaya gelirler. Ancak lokantayı alma niyetinde olan adam, bu işten vazgeçer. Haydar Efendi ise, kendisine oynanan oyundan farksız olarak bu duruma çok üzülür. Haralambo'nun oyunu hikâyenin sonunda açıklanır. Haralambo, arkadaşlarına ücretsiz yemek yedirmek amacındadır. Lokantayı sözde almak niyetinde olan müşteri, Haralambo'nun arkadaşıdır (Güntekin, 1990: 30-33). Neticede, cuma günü yaşanan hâdiselerin hepsi yalandır. Bu yalanı kurnazca uygulayan ise, Rum karakter Haralambo'dur.

Rum/Yunan karakterleri hikâyelerinde "öteki" olarak çizen bir diğer hikâyecimiz Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur. Hatta denilebilir ki Yakup Kadri, Rumları/Yunanlıları "kötü" karakterler olarak çizmede diğer hikâyecilerden bir adım öndedir. Yakup Kadri'nin *Millî Savaş Hikâyeleri*⁹ (1947) başlığıyla bir araya getirdiği hikâyelerde, Rumlar/Yunanlılar âdeta baş düşmandır. Millî hassasiyetlerin gözetildiği kitaptaki hemen hemen bütün hikâyeler, Rum/Yunan mezâlimini konu edinir. Örneğin kitaptaki "**Dünya Gözü ve Ahiret Sesleri**" hikâyesinde, Rumlar/Yunanlılar zalim ve yağmacıdır. Yunanlılar Anadolu'yu işgal edince Hacı Arif Efendi, "imansız heriflerin" kendi köyünü de basacaklarını düşünür; çünkü köyde yaşayan Rumlar, soydaşlarının kendi köylerine de geleceklerine inandıkları için çok neşelidir (1981: 11). Hacı Arif Efendi'nin endişesi gerçekleşir ve Yunan ordusu köye girer. Yunanlılar köyü yağmalamaya başlar. Önce köyün bölgedeki diğer köylerle irtibatı kesilir; bütün Müslümanlar evlerine kapatılır ve köyün eşrafı tutuklanır. Her tarafı "*azgın bir sel gibi kaplayan bu vahşî tazyikin içinden kendini kurtarabilenler*" (Vurgulama bana ait, E.K.) (1981: 15) pek azdır. "*Bazısı yaralanıp yolun üstüne yuvarlanıyor, bazısı vücudundan kanlar sızarak evine doğru koşuyordu*" (1981: 15). Yunanlıların zalimlikleri sınır tanımaz; "*kemik çatırtıları ve birbirine çarpan süngüler ve sırta, enseye, kafaya inen dipçiklerin küt, kütleri...*" (1981: 15). Hikâye, Hacı Arif Efendi'nin şehit olması ile sona erer. Fakat Hacı Arif Efendi son nefesini vermeden mutlu olur; çünkü ölmeye yakın önce Türk ordusunun kasabayı yeniden aldığını görmüştür.

Yine aynı kitaptaki "**Teslim Teslim**" hikâyesinde de benzer bir durum vardır. Kötü Rumlar – iyi Türkler zıtlığı üzerine inşa edilen hikâyede, hikâyenin başkahramanı Şevki Efendi, Yunanlıların zalimlerini "tahkik-i fecâyi" heyetine anlatır. Yunan askerleri bir önceki hikâyedeki gibi şehri yağmalar, Türk halka işkence eder; ihtiyar, kadın ve çocuk demeden herkesi "vahşice" öldürürler. Yunanlıların yaptıkları en dramatik katliam ise, "teslim, teslim!" diye bağırarak küçücük çocuğu öldürmeleridir (1981: 20).

Yunanlıların hayatını kararttığı bir başka çocuk, yine aynı kitaptaki "**On Dört Yaşında Bir Adam**" hikâyesinde, ismi zikredilmeyen başkahramandır. Yunanlılar, ismi zikredilmeyen çocuğun köyünü bastıktan sonra onun nişanlısına, köyün diğer kızlarıyla beraber, derenin içinde tecavüz ederler (1981: 97). Babasını savaşta kaybeden, nişanlısına ise tecavüz edilen çocuk, bir daha evlenemez ve hayatının sonuna kadar annesine ve ablasına bakacağını söyler.

Aynı kitaptaki "**Utanc**" hikâyesinde de Yunan askerleri şehri basmıştır. Bu defaki mekân ise Ödemiş'tir. Yunanlılar Ödemiş'te kontrolü ele aldıktan sonra evleri yağmalamaya başlarlar. Bu evlerden biri de Nalbant Ahmet'in evidir. Yunanlıların zulmü Nalbant Ahmet'in gururuna dokunacak cinstendir. Önce Nalbant Ahmet'i ağaca bağlarlar; karısının gözü önünde Ahmet'i döverler. Sonrasında ise Ahmet'in yanı başında karısına tecavüz ederler. Bu hâdiseler üzerine Ahmet, karısının yüzüne bakamaz ve evi terk edip gider. Hikâye boyunca Ahmet'in karısı, Ahmet'i aramaktadır. Hikâyenin sonunda, Ahmet'in bir arkadaşı kadına, eşini boşuna aramasını; çünkü Ahmet'in o elim hâdiseyi erkekliliğine yediremediğini, "utancından" evden gittiğini söyler (1981: 57-58).

Millî Savaş Hikâyeleri adlı kitaptaki "**Köyünü Kaybeden Kadın**" hikâyesinde de bir kadın, Yunanlıların zulmüne maruz kalmıştır. İsmi zikredilmeyen kadının köyünü Yunanlılar işgal edince köydeki erkekler esir alınmış; kadın ve çocuklar ise eşyalarını toplayıp kaçmışlardır. Hikâyede, kadının köyüne geri dönmek için çektiği sıkıntılar anlatılır. Kadın, köyüne dönmek için neredeyse her gün resmî dairelerin kapısını çalmaktadır. Ancak işgal altındaki köyüne geri dönmesine bir türlü izin verilmez. Kadının bu isteğinin geri çevrilmesi, kadının "huçkırığa benzeyen feryatlar" etmesinde ve gittikçe "derin bir inilti hâline" gark olmasına neden olmaktadır. Anlatıcıya göre kadının bu feryatları, "*bütün Anadolu topraklarının bağrından*" çıkan bir "*millî felâket vaveylâsı*[dır]" (1981: 102). Yakup Kadri'nin, Namık Kemal'in "Vaveylâ" şiirden habersiz olduğu düşünülemez. Şiirde

⁸ Güntekin, Reşat Nuri (1990). *Olağan İşler*, Sekizinci Baskı, İnkilâp Kitapevi, İstanbul.

⁹ Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1981). *Millî Savaş Hikâyeleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

geçen şu mısralar, âdeta Yakup Kadri'nin hikâyede anlattığı “köyünü kaybeden kadın”ı anlatmaktadır: “*Bu tasavvur dokundu sevdama / Ah, böyle gezer mi hiç canan? / Gül değil arkasında kanlı kefen / Sen misin, sen misin? Garip vatan!*” (Yetiş, 2010: 109). Ahmet Hamdi Tanpınar, Victor Hugo’dan etkilenen Namık Kemal’in şiirde kadın alegorisini yaptığını, şiirde vatani kadına benzettiğini söyler (Tanpınar, 2003: 374). Namık Kemal’in vatani yaralı bir kadına benzetmesinden ilham aldığını düşündüğümüz Yakup Kadri de, köyünü kaybeden kadının vaveylâsını, “garip vatani” işgal eden Yunanlılara karşı bir isyan olarak hikâyesinde işler.

Aynı kitaptaki “**Küçük Neron**” hikâyesinde, şehri yakıp yıkan insanlara zulmeden Yunan komutan Filipos, Neron’a benzetilir. Manisa bölgesi kumandanı olan Filipos, şehri işgal ettikten sonra, “vahşi askerlerine” şehri tar u mar etme emrini verir. Yunan askerler, güpegündüz çarşı ortasında yağma yapar, kadınlara tecavüz eder; kimi gariban halkı yaralarken kimilerini ise öldürür. Yunan ordusuna yerelden yardım edenler ise, şehirde yaşayan Rumlardır. Filipos, sadece evleri yağmalamaz; camiler de yıkılmalıdır: “*Mutlaka camiler de kurtulmamalı... Camiler... Camiler için kâfi miktar dinamit var mıydı?*” (1982: 32). Anlatıcıya göre, Yunanlılar, “*ruhumuzun yegâne şulesi olan ahlakî ve insanî hisleri boğuyordu*” (1981: 31). Hikâyede millî hassasiyetlerin zirve yaptığı satırlar şöyledir: Sekiz yaşındaki Türk çocuğu, “*ceddinin aksakalını kızıl kana boyayan ellerin hareketlerini, genç anasıyla yerde boğuşların hayvanî takallüslerini asla unutmuyacaktır*” (1981: 31). Hikâyede okuyucuya verilmek istenen mesajın, bu son cümlede özetlenmiş olduğu söylenebilir. Anlatıcıya göre, savaş esnasında yaşanan kötü hâtralar, genç nesillerin bütün varlığını kaplayacak; yapılanlar unutulmayacaktır. Cumhuriyet’in hangi zor şartlar altında kurulduğunu bilmesi gereken genç nesiller için “öteki” olarak Anadolu’yu işgal eden Yunanlılar / Rumlar seçilir. Anadolu’yu işgal eden Yunanlıların / Rumların, Yakup Kadri’nin hikâyelerinde, “milliyetçi” bir yaklaşımla ele alınmasında, onların hain, ırz düşmanı ve vahşi olarak tasvir edilmesinde Millî Mücadele savaşının taze hâtralarının etkili olduğu söylenebilir (Kesebir, 2014: 97-98).

Yakup Kadri’nin *Millî Savaş Hikâyeleri*’nde; zaman, mekân ve kişiler değişse de vurgulanmak istenen esas husus muayyendir: Rum/Yunan zulmü. Yakup Kadri’nin böyle bir eseri, edebiyatımızdaki “vatanperverâne âsâr” eksikliğini gidermek için yazdığını ifade edebiliriz. Nitekim Yakup Kadri, *Rûbab*’da “vatanperverâne âsâr”ın eksikliğini şöyle dile getirir: “*Edebiyatımız niçin vatanperverâne âsârından mahrumdur? Madem ki (istilâ-yı ecânib) şartı önünde yukarıdan beri serd ve ityan ettiğimiz esbabın hiçbirini bu meseleye lâzım geldiği gibi tenvir ve tavzihe yardım etmedi; o hâlde nedir o esrarengiz sebep ki bütün edebiyatlar içinde en ziyade vatanperverâne olması ve en çok menakib-i ceng ü zaferle mümessili bulunması lâzım gelen Türk edebiyatına bu kadar az recûlî, bu kadar şuh ve bî-karar sima verdi*” (Karaosmanoğlu, 1913: 88). Yakup Kadri, “istilâ-yı ecânibe” rağmen nasıl olur da Türk edebiyatının hâlâ gayri vatanperverâne olduğuna hayret etmektedir. Yakup Kadri, istilâ-yı ecânibin müthiş sadmesinin “*birkaç aydır değil, birkaç senedir değil, bir buçuk iki asırdır bizi sarsıp*” durduğunu söyler. Bunca yıllık hatta asırlık istilâyâ rağmen bizde “*beklenen, müştak ve muhtaç olduğumuz o keskin kokulu âteşin çiçekler*” açmamış; vatanperverâne edebiyat teşekkül etmemiştir. Bizdeki bu eksikliğe rağmen Fransızlar, sadece otuz yıllık bir Alman tehlikesi ile “*o yorgun, lâkayt, vatan-giriz Fransız edebiyatına yeni bir şekl-i millî, yeni bir reng-i zindeği vermeğe kifayet*” etmişlerdir. “*Hele şu son zamanlarda Fransa’da edebiyatın bütün müzâherâtı o kadar millî, vatanperverâne olmağa başladı ki en itikatsız, en müstezhi, en hoppa solan muharrirlerinin bile ağır kahraman kisvelerine bürünerek vatan mezhebinin senelerden beri metruk kalan mabedine girdikleri*” (Karaosmanoğlu, 1913: 88) görülmektedir. Neticede, Yakup Kadri’nin de ifade ettiği gibi Türk edebiyatı “vatanperverlikten” uzaktır. Yakup Kadri’nin *Millî Savaş Hikâyeleri*’ni bu eksikliği gidermek için kaleme aldığını ifade edebiliriz. Ancak burada dikkat çeken husus şudur: Vatanperverâne edebiyat neden sadece “Yunanlılar/Rumlar” üzerinden ortaya konulmak istenmiştir? Yakup Kadri’nin örnek olarak gösterdiği Fransızlar, Almanlar ile savaşmış ve bunun sonucu olarak Alman tehlikesi üzerinden “vatanperverâne” bir edebiyat üretmişler. Fakat, Anadolu’ya bakıldığında savaşılan tek bir millet yoktur. İngilizler, Fransızlar, Yunanlılar/Rumlar, Ruslar, Ermeniler gibi birçok milletin Anadolu’ya saldırdığı görülür. Ama *Millî Savaş Hikâyeleri*’e bakıldığında bir hikâyeye hariç diğer bütün hikâyelerde “öteki” olarak Yunanlılar/Rumlar gösterilir. Bu durumda Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Anadolu’da sayıca en fazla Rumların kalmasının etkili olduğunu düşünebiliriz. Yeni kurulan devlet, uluslaşma sürecine girmiş ve bu amaç doğrultusunda “öteki” olarak Rumlar seçilmiştir.

2. “İnsancıl” Yunanlılar/Rumlar: Olumlu Yunan/Rum Karakterleri Anlatan Hikâyeler

Cumhuriyet Dönemi hikâye yazarlarımızdan kimilerinin aldıkları Batılı eğitim, Batı’da ifa ettikleri görevler ve Türkiye’de Rumların yoğun oldukları yerlerde yaşamaları gibi durumlar, hikâyecilerimizin neden Rumları daha “insancıl” bir bakış açısıyla çizdikleri sorusuna bir cevap olarak düşünülebilir. Halit Ziya, Sait Faik ve Sabahattin Ali gibi yazarların doğum yerleri, büyüdükleri muhit ve aldıkları eğitim nazar-ı dikkate alındığında Rumlarla ortak yaşamışlıkları vardır.

Hikâyelerinde Rumları “insancıl” bir yaklaşımla ele alan hikâyecilerimizden biri, Halit Ziya Uşaklıgil’dir. Azınlıkların yoğun olarak ikamet ettikleri yerlerde bulunan Halit Ziya, batılı bir eğitim veren İzmir’deki Fransız papazların yönettiği rahip mektebinde okumuştur (Uşaklıgil, 2005: 27). Halit Ziya’nın çocukluk yılları hâtralarını kitaplaştırdığı *İzmir Hikâyeleri*¹⁰ (1950) adlı kitapta Rum karakterler; dost, arkadaş canlısı ve samimî insanlar olarak tasvir edilir. Anlatıcının Rumları olumlu karakterler olarak göstermesinde anlatıcının daha doğrusu Halit Ziya’nın Rumlarla olan mekân birlikteliğinin etkisi olduğunu düşünmekteyiz. Örneğin *İzmir Hikâyeleri* adlı kitabındaki “**Gerilere Doğru**” hikâyesinde, Halit Ziya’nın çocukluk seneleri anlatılır. Anlatıcının mahallesindeki Rum tütüncünün kuşlarına öğrettiği türkü dikkat çekicidir. Rum tütüncü, sürekli bir cızıltı ile çalan küçük bir kurma alet ile kuşlarına “*Kalkın ey ehl-i vatan!*” türküsünü öğretmeye çalışmaktadır (Uşaklıgil, 2005: 24). Anlatıcı, Rum tütüncüden bu kuşlardan birini almak ister; fakat Rum tütüncü, kuşun türküyü henüz öğrenmediğini söyleyerek anlatıcının teklifini geri çevirir. Rum tütüncünün İzmir’deki komşu Türk esnafı gibi kuşlarına “*kalkın ey ehl-i vatan*” türküsünü öğretmesi, Rum tütüncünün aynı mekânı paylaştığı Türk komşuları gibi “Osmanlı” vatanının ayağa kalkması hususunda Türkler gibi düşündüğü şeklinde yorumlanabilir. Namık Kemal, bu ifadeyi Osmanlı’nın toparlanması, yeniden ayağa kalkması için kullanmıştır (Acar, 2012: 10). Dolayısıyla, Halit Ziya’nın çocukluk yıllarını anlattığı hikâyede, böyle bir türküyü Osmanlı vatandaşı olan Rum tütüncü üzerinden işlemesi, onun beraber büyüdüğü Rumlarla karşı olumlu bakış açısını ortaya koyar.

Halit Ziya’nın yine aynı kitabındaki “**Uzak Hatıralar**” hikâyesinde ise, Rum karakterin adı Pavli’dir. Pavli, hikâyenin başkahramanı Affan’ın konağında çalışan bir arabacıdır. Olumlu bir karakter olarak okuyucuya sunulan Pavli, kimsesiz olduğu

¹⁰ Uşaklıgil, Halit Ziya (2005). *İzmir Hikâyeleri*, Özgür Yayınları, İstanbul.

için çocukluğundan itibaren Affan'ın büyükbabası tarafından konağa alınmış, himaye edilmiş bir Rum'dur. Affan'ın büyükbabası Pavli'yi konağına aldıktan sonra onu Türklerden ayrı tutmaz; Türklere nasıl davranıyorsa ona da aynı şekilde davranır (2005: 71). Ayrıca Pavli ile Affan'ın arası da çok iyidir. Affan ile Pavli beraber lando ile gezmeye çıkarlar. Affan da Pavli'nin kendisine yaptığı iyiliklere karşılık, Pavli'ye "*efharisto Beyimu*"¹¹ (2005: 83) diyerek Türkçe-Yunanca karışımı teşekkür eder. Hem "Uzak Hatıralar"da hem de "Gerilere Doğru" hikâyesinde, Halit Ziya'nın Yunan/Rum karakterleri olumlu bir perspektifle çizer. Halit Ziya'nın "Uzak Hatıralar" da Affan'a Yunanca konuşurmasının, Pavli'yi dost ve arkadaş canlısı olarak çizmesinin, "Gerilere Doğru"da ise, Rum tütücünün "Osmanlı" hassasiyetlere sahip olmasının Halit Ziya'nın İzmir'de gayrimüslimlerle beraber büyümesinin ve Batılılara olumlu bakmasının hatta onlara hayran olmasının bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Halit Ziya'nın Paris'te bulunduğu sırada, Odéon sahnesinde Shakespeare'in *Kral Lear* oyununu izledikten sonra izlenimlerini *Şehbal*'daki "Bir Leyle-i Müstesna" yazısında şöyle paylaşır: "*Shakespeare'in Kral Lear faciasını gördükten sonra şimdiye kadar edinilmemiş tahassüsât-ı sanatın fevkinde, bağteten, ruhuma bir başka ufk-ı muhteşemin açıldığına dikkat ettim*" (Enginün ve Kerman, 2011: 590-591). Halit Ziya'nın Batılıları ve Batı'nın bir parçası olan Yunanlıları/Rumları çağdaşı kimi hikâyecilere göre daha olumlu olarak yansıması bazı eleştirilere de konu olmuştur. Çetin Yetkin, onun "millî" olma hususunda eksik olduğunu, kozmopolit bir çevrede büyüdüğü ve Batılı bir eğitim aldığı için Batı taklitçisi ve hayranı burjuva tutkunlarına düşkün olduğunu söyler (Yetkin, 1980: 47-48).

İnsan sevgisini ön plana alan ve Rumları kimi hikâyelerinde olumlu olarak tasvir eden bir başka yazar ise, Sait Faik Abasıyanık'tır. Fazıl Hüsnü Dağlarca, onun birey ve yeryüzü sevgisini, *İçeri Sait Faik* adlı kitabındaki "Bir Yıldönümü Daha" adlı şiirinde şöyle dile getirir: "*Sait Faik / Güzel arkadaşlık bu mudur / Ölse bile bir yerlere gitmemek / O büyük yeryüzü sevginle / Bu smürsüz gökyüzü sevginle / Gidici değil / kalıcı oldun sen / Tek tek topladığın birey sevgisini / Varlığının belgesi yaptın*" (Dağlarca, 2008: 15). Sait Faik'in insan ve mekân sevgisini anlatan hikâyelerinden biri, *Mahalle Kahvesi*¹² (1950) adlı kitabındaki "**Kınalıada'da Bir Ev**" hikâyesidir. Hikâyede, anlatıcı hem ismini vermediği Rum kız hem de hiç görmediği Rum kızın annesini olumlu bir şekilde anlatır. Rum kız sakin, sessiz, işini aksatmayan "*iyi bir kızdır*" (Abasıyanık, 1965a: 74). Sait Faik, bu Rum kızından hoşlanmaktadır. Onu daha çok görmek için Kınalıada'ya gelip gider. Rum kız, anlatıcıya annesinden de bahseder. Rum kızın anlattıklarını zihninde canlandıran anlatıcı, Rum kızın annesini, insan sevgisi bağlamında sever. Anlatıcı, "*Ben görmeden severim bahçeleri, insanları, evleri*" (Abasıyanık, 1965a: 74) diyerek sadece Rum kızın annesine değil; tüm insanlara olan sevgisinden bahseder.

Aynı kitaptaki "**İzmir'e**" hikâyesinde de Rum karakterler olumludur. Soğuk bir gün sokaklarda seyreden anlatıcı, "fukara Rum satıcılarına" rastlar. Fakir Rum satıcılar, "*mermer yalıklı balıkçı dükkânlarının önünde canlı cansız yarım kilo çiy karidesle, üç beş pağurya, dört beş limon, iki düzine tarak satan pos bıyıklı (...) halleriyle*" (1965a: 100) ekmeklerinin derindedir. Herkül Millas, Sait Faik'in Yunan/Rum konusunda, kendini zengin Rumlara değil; yoksul Rumlara daha yakın hissettiğini söyler (2005: 211). Vedat Günyol (1996: 166), Sait Faik'in içimize insan sevgisi salan esrarlı bir kuvvetinin olduğunu söylerken, Fethi Naci (2008: 21) ise, onun insanları sevmek arzusuyla sokağa çıktığını ifade eder. Hem "Kınalıada'da Bir Ev" hem de "İzmir'e" hikâyesindeki ortak vurgu, Sait Faik'in insanları sevmek için sokağa çıktığıdır. Hatta "İzmir'e" hikâyesinde olduğu gibi insanları sevmek için sokağa bile çıkmasına gerek yok; insanları görmeden bile sevebilmektedir.

Vedat Günyol, Fethi Naci ve Herkül Millas'ın işaret ettiği husus ortaktır: Sait Faik'teki insan sevgisi. Millas (2005: 219), onun 1936-1954 yılları arasında yayımladığı öykü kitaplarındaki 159 öyküden 65'inde Rum karakter görüldüğünü söyledikten sonra Sait Faik'in "insanı sevdiğini, insanları ayırt etmediğini" ifade eder. Ancak Sait Faik'in kimi hikâyelerine bakıldığında durumun hiç de böyle olmadığı görülür. Sait Faik'in insanları ayırt ettiğini düşündüğümüz iki hikâyesinden söz edilebilir. Birincisi *Şahmerdan* adlı kitabındaki "Kaşıkadası'nda" hikâyesidir. Hikâyede, anlatıcının Rum kız Odisya hakkındaki düşünceleri ilginçtir. Anlatıcının çocukluk arkadaşı olan Odisya, hikâyenin başında önce olumlu bir şekilde tasvir edilir. Hatta anlatıcı, Odisya için, "*onun kadar iyi çocuk dünyada yoktur*" (1982: 29) bile der. Ancak, Odisya "çocuk" olarak iyidir. Odisya, büyüyünce anlatıcının ona bakışı birden değişir. Artık iyi çocuk Odisya gitmiş yerine boyu uzamış, "*yüzüne karışık hilekâr manalar sinmiş*" bir kız gelmiştir (1982: 32). Anlatıcının, Odisya için kullandığı benzetmeler dikkat çekicidir: Odisya'nın sesi, "*hilekâr, yalancı, dedikoducu yılan insanların uykusuz hırslı gecelerde eskimiş gırtlaklarının sesi gibi cırtlak[tur]*" (1982: 32). Odisya'nın yüzü artık, amcası Monilya gibi "yalancı" ve "terbiyesizdir" (1982: 32). İşin ilginç yanı, Odisya'nın birdenbire olumsuz bir karakter olması için anlatıcı herhangi bir sebep söylemez. Odisya, sadece büyümüştür. Küçük kız olarak "sevimli" olan Odisya, büyüyünce amcası Monilya gibi "yalancı" ve "terbiyesiz" olmuştur. İnsan sevgisini ön plana aldığı söylenen Sait Faik'in, Rum kız için "sahtekâr", "yalancı" ve "terbiyesiz" gibi sıfatlar kullanmasının sanki tek nedeni Odisya'nın büyümüş olmasıdır. Odisya'nın sırf büyüdüğü için "kötü" olarak tasvir edilmesi, Sait Faik'in "insan sevgisi salan esrarlı kuvvetiyle" ne kadar örtüşmektedir? "İnsanları ayırt etmeyen" Sait Faik için amca Monilya ve onun çocukluktan çıkmış yeğeni Odisya, Rum oldukları için mi sahtekâr ve terbiyesizdirler? Hikâyede cevabını bulmayan bu sorular, Sait Faik'in, insanları sevmek için sokağa çıkan Sait Faik'in insan sevgisini en azından bu hikâye için tartışmalı hâle getirmektedir.¹³

¹¹ Efhariisto Beyimu: "Teşekkür ederim beyim."

¹² Abasıyanık, Sait Faik (1965a). *Mahalle Kahvesi*, Varlık Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

¹³ Sait Faik'in "insanları ayırt ettiği" hissini veren bir diğer hikâyesi, *Sarıç* (1939) adlı kitabındaki "**Marsilya Limanı**" hikâyesidir. Anlatıcı, Marsilya'da gördüğü ve ismini vermediği Cezayirli karakteri son derece tiksindirici bir şekilde şöyle anlatır: "*Büyümüş turnakları kıvrırcık saçlarına takılan adam Fransız bahriyesinden terhis edilirken, Cezayir'i bir daha görebilmek için kendisine verilen parayı üç gün içinde, Marsilya'nın dar, fuhuş kokan sokaklarında eritivermişti... artık kötü alkol buluyor, kötü sokaklarda kötü kızlar bu karayağz delikanlıyı bedava koynuna alıyorlardı*" (1965c: 140-141). Anlatıcı ayrıca Cezayirli adamın idrak kabiliyetinin olmadığını, Batılı beyaz adamların yönlendirmesine açık olduğunu söyler. Öyle ki beyaz adamlar ona para karşılığı cinayet bile işlettirir. Hikâyede ilginç bir şekilde "kötü" olan "insan" sadece Cezayirli karakterdir. Marsilya'daki Lehli karakter elinde fırçası ile resim yaparken "güzel yüzlü" İngilizler (1965c: 140), limanda seyredirken "tikindirici" Cezayirli fuhuş batağında parasını harcar ve sonunda para için adam öldürür. Millas (2005: 219), Sait Faik'in "ötekini" zaten kendisi gibi bir insan saydığını söyler. Fakat hikâyede öteki olarak görülen Cezayirli karakteri Sait Faik'in tıpkı kendisi gibi anlattığını söyleyebilir miyiz?

Millas (2005: 219), Sait Faik'in insanı sevdiğini ve yakından tanıdığı insanları anlattığını, etnik ve dinsel özellikleri ikinci plana attığını ve Rum'u, Ermeni'yi ve Yahudi'yi insan sevgisi bağlamında hikâyelerine taşıdığını söyler. Sait Faik'in "Kaşıkadisi'nde" hikâyesi bir kenara bırakılırsa Sait Faik'in insan sevgisi acaba Rumlar, Ermeniler ya da Yahudiler için mi geçerlidir? Sait Faik'in "Bir Vapur" hikâyesindeki Ermeniler "dost" (1965b: 168), Yahudiler ise "cömert[tir]" (1965b: 168). "Lüzumsuz Adam" hikâyesindeki Yahudiler, "ne iyi, ne tatlı, ne civcivli, ne hayatı sever insanlar[dır]" (1982: 144). "Plaj İnsanları" hikâyesindeki ismi zikredilmeyen, Rumca öğrenen ve Parisli olmak iftihar eden Ermeni kız ise, "harikulade güzel" ve "saf[tir]" (1965c: 123). Neticede, Sait Faik hakkında araştırmacıların yaptığı genellemeler ne denli doğrudur? Araştırmacılarca "içimize insan sevgisi saldırdı", insanları sevmek için sokağa çıktığı ve insanları ayırt etmediği söylenen Sait Faik'in Odysya ve Cezayirli karakterleri göz önüne alındığında Sait Faik hakkındaki bu genellemelerin ne kadar doğru olduğu tartışmalıdır.

Kimi hikâyelerinde Yunanlı / Rum karakterleri olumlu olarak çizen yazarlarımızdan bir diğeri, Sabahattin Ali'dir. *Sırça Köşk*¹⁴ (1947) kitabındaki "Çirkince" hikâyesinde, anlatıcı hem çocukluğun geçtiği "Çirkince" köyünü hem de İzmir Selçuk'taki harabeleri anlatır. Anlatıcı doğup büyüdüğü Çirkince köyüne yıllar sonra ziyaret amacıyla gider. Köy, Rumların elindeyken "Şirince" iken savaştan sonra Rumların gidip onların yerine İskeçe ve Kavala gibi Batı Trakya illerinden göç eden Türk muhacirlerin gelmesiyle "Çirkince" olur. Hikâyenin ana teması, iyi Rumlar/Yunanlılar kötü Türkler ikiliğine dayanır. Anlatıcıya göre, köyde Rumlar otururken Şirince yemyeşil, tertemiz ve bakımlı bir dağ köyüdür. Zeytinlikleri ile geçimini sağlayan Rum köylü mesrur bir hayat sürmektedir. Rum köylüleri kendi içinde mutlu oldukları gibi etraftaki Türk köyleriyle de iyi bir ilişki kurmuşlardır. "Etrafa kendilerini o kadar sevdirmişlerdi ki, seferberlikte diğer mıntıkların Rumları gibi Anadolu'nun içlerine sürülmemişler, yerlerinde kalmışlardı" (1975: 1961). Anlatıcı, "Çirkince" köyünün yanı sıra Selçuk'taki Eski Yunan'dan kalma harabelere de gider. Anlatıcı bu harabeleri gezerken Yunan medeniyetine âdeta mest olur. Harabelerde adım atarken "aydınlık Yunan medeniyeti" üzerine tefekkür eden anlatıcı, Yunanlılardan sonra buraya gelen muhacir ailelerin buraların kıymetini bilmediğini söyler. Bu muhacir aileler, burada incir ağaçlarının bitmesine izin vermiş, harabedeki mozaikler köylülerin hayvanlarınca bozulmuş ve binlerce yıllık Agora, bu insanların hayvanlarına kenef vazifesi görmüştür. Anlatıcı muhacir aileleri ve onların hayvanlarının antik Yunan medeniyetine karşı yaptıklarını görünce şöyle düşünür: "Bana bu anda, dünyanın bir daha eşini görmediği Yunan medeniyeti üzerine çekilen karanlık örtününün bir timsali gibi geldi" (1975: 155). Hikâyenin en dikkat çekici yanı, anlatıcının ifade ettiği şu cümledir: "Bizim elimize geçen her yer böyle mi olacak?" (1975: 172). Yunan medeniyetini karartan "Şirince"yi "Çirkince" hâline getiren muhacir Türk aileleridir. Hikâyede Yunanlılara/Rumlara olan yaklaşım, Yakup Kadri'nin, Peyami Safa'nın ve Reşat Nuri'nin yazdıkları kimi hikâyeler düşünülürken taban tabana zıttır. Yunanlılar, Birinci Dünya Savaşı'nda karşı cephe, İtilaf Devletleri, safında yer almışlar; Kurtuluş Savaşı'ndan önce Anadolu'yu işgal etmişlerdir. İşin dikkat çekici yanı Sabahattin Ali, Birinci Dünya Savaşı'nı bizzat hissetmiş birisidir. Birinci Dünya Savaşı devam ederken Yunan ordusunun da dâhil olduğu İtilaf Devletleri, Sabahattin Ali'nin yaşadığı Çanakkale'yi bombardıman altında tutmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiği zaman ailecek Çanakkale'ye giden Sabahattin Ali, o günleri şöyle anlatır: "Harb-i Umumi ilan edilir edilmez [babam] [...] harb-i örfi reisi olarak Çanakkale'ye" gitti. "Bizi İstanbul'dan [...] yanına aldırdı. Burada dört sene kaldık. Ama ne dört sene! Düşman hemen her zaman şehri bombardıman ediyordu. Ve biz o esnada bin korku ile civar köylere kaçıyor, on gün kadar kaldıktan sonra bombardıman biraz sükûnet buluyor ve biz de dönüyorduk" (Laslo ve Özkırmı, 1979: 320). Sabahattin Ali'nin Yunanlılar/Rumları, çocukluğundaki trajik savaş hâtralarına rağmen olumlu hatta mağdur olarak çizmesinde onun düşünce dünyasında etkili olan Marksist geleneğin, Marksizimdeki "halkların kardeşliği" vurgusunun etkili olduğu düşünülebilir. Nazım Hikmet (Karanfilli Adam), Ceyhan Atuf Kansu (Melina Mercouri), Özdemir İnce (Yannis Ritsos Mektubu) ve Atıl Behramoğlu (Strati Korakas'a Mektup) gibi Marksist şairlerin halkların kardeşliği çerçevesinde Yunanlıları dost bir şekilde anlatan şiirleri vardır (Bezirci, 1992: 9-10). Nazım Hikmet, Yunan halkına, halkların kardeşliği bağlamında şöyle seslenir: "Arkadaşlar, canım kardeşlerim; Yunan halkının istiklâli, ekmeği, hürriyeti uğrunda hapislere düşenler, Cehennem Adaları'nda, temerküz kamplarında zincirlenenler, sevgilerimi, hayranlığımı kabul edin" (Akt., Bezirci, 1992: 60). Sabahattin Ali'nin hikâyesinde de Yunanlılar, olumlu ve dostane gösterilir. Nazım Hikmet gibi "halkların kardeşliği" vurgusuna inanan Sabahattin Ali'nin "Çirkince" hikâyesinde Yunanlıları dost olarak göstermesi, Şirince köyündeki Rumlar ile çevredeki Türk köyleri arasındaki dostane ilişkileri anlatması; en önemlisi Yunan/Rum medeniyetine hayran kalması ve o ulusun evlatlarını hikâyesinde mağdur konumda çizmesi dikkate değerdir.

3. Sonuç

Türk-Yunan ilişkilerinin seyrini iki toplum arasında cereyan eden "kurtuluş" savaşlarının tayin ettiği söylenebilir. Neticede her iki millet de "ulus devlet" kurmak amacıyla diğere savaşa açmıştır. Ele aldığımız hikâyelerin hepsi 1923 yılından sonra yayımlanmıştır; yani Birinci Dünya Savaşı'nın ve Kurtuluş Savaşı'nın hâtralarının tazeliğini koruduğu yıllar. Yakup Kadri, Peyami Safa ve Reşat Nuri gibi yazarların hikâyelerinde Yunanlıların/Rumların öteki olarak gösterilmesindeki en büyük neden bu savaş hâlidir. Yoksa Yakup Kadri gibi gençlik yıllarında Fransız edebiyatıyla yakından ilgilenen ve Akdenizlilik kimliğine vurgu yapan Nev-Yunânîlik hareketi içerisinde yer alan birinin Akdeniz medeniyetinin kaynağı olarak gördüğü Yunanlıları bu denli tenkit etmesi anlaşılır bir durum değildir. Benzer bir durum Reşat Nuri'de de vardır. İzmir'de Sen Jozef Frerler Fransız Mektebi'nde okuyan (Kanter, 2008: 4), Batı medeniyetine aşına olan Reşat Nuri, "Sevda ve Mantık'ta "Yunanlı âlimlerinden bile insana zarar geleceğini" söylemesi, Yunanlılara/Rumlara yönelik bir tepki olduğu gibi Türk-Yunan savaşında Yunanlılardan yana saf tutan (Judson: 1998: 39) ve medeniyetinin kaynağını Yunanlı âlimlere dayandıran Batı'ya karşı da bir tepkidir. Neticede, erken Cumhuriyet döneminin kodları, o dönemde yazılmış kimi hikâyeler aracılığıyla çözülebilir. Savaşın sonunda kurulan yeni ulus devletinin oluşturduğu konjonktür, "millî hassasiyetlerin" yoğun olarak işlendiği hikâyelerin tezahür etmesine olanak sağlar.

Savaşın arkada bıraktığı trajik vakalardan ve "ulus-devlet" anlayışının getirdiği "millî" edebiyat atmosferinden etkilenmeyerek Yunanlıları/Rumları dost, naif, arkadaş canlısı hatta mağdur olarak gösteren hikâyecilerimiz de vardır. Halit Ziya ve Sait Faik gibi yazarlarımız, hikâyelerinde Yunanlıları/Rumları insancıl bir yaklaşımla olumlu olarak çizerken Sabahattin Ali bir adım daha ileri giderek Rumların Türkler tarafından "mağdur" edildiğini anlatır. Bu durum, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki milliyetçilik

¹⁴ Sabahattin Ali (1975). *Sırça Köşk*, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara.

ilkesinin 1940'lara, 1950'lere doğru gelindiğinde görece etkisinin azalmasıyla da ilgilidir. Sabahattin Ali'nin diğer iki yazardan farklı olarak Yunanlıları/Rumluları açık, net bir şekilde över. Yakup Kadri, Peyami Safa ve Reşat Nuri'nin söz konusu hikâyelerinin ana teması olan kötü Yunanlılar ve onların karşısında mağdur olmuş iyi Türkler ikiliği, Sabahattin Ali'de tam terstir. "Kötü" Türk muhacir ailelerin karşısında yer alan ve mekânları, tarihî yapıları ve köyleri tahrif edilen mağdurlar Rum köylülerdir. Yakup Kadri'nin Yunanlıları/Rumluları "Türk'ün kanını akıtan Anadolu'nun orta yerindeki namert düşmanlar" (Karaosmanoğlu, 2010: 217) gibi sözlerle tasvir ettiği bir ortamda, "toplumcu" bir yazar olan ve birçok hikâyesinde köylünün sorunlarını dile getiren Sabahattin Ali'nin söz konusu hikâyesinde Yunanlıları medeniyetin beşiği olarak görmesi; mağdur köylü olarak da Rumluları seçmesi farklı ve dikkat çekicidir.

KAYNAKÇA

- ABASIYANIK, Sait Faik (1965a). *Mahalle Kahvesi*, Varlık Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- ABASIYANIK, Sait Faik (1965b). *Semaver, Kumpanya*, Varlık Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- ABASIYANIK, Sait Faik (1965c). *Sarıç*, Varlık Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- ABASIYANIK, Sait Faik (1982). *Şahmerdan, Lüzumsuz Adam*, Bilgi Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul.
- ACAR, Ayla (2012). "Basında 'Tan Olayı' - 4 Aralık 1945", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S: 43, s. 1-22.
- BELGE, Murat (2006). *Linç Kültürünün Tarihsel Kökeni: Milliyetçilik*, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- BEZİRCİ, Asım (1992). *Dost Türk-Yunan Şairlerin Diliyle Barış*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü (2008). *İçeri Sait Faik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ENGİNÜN, İnci; KERMAN, Zeynep (2011). *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri 3 Nesir 1 (1860- 1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- GÜNTEKİN, Reşat Nuri (1980). *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp ve Aka Basımevi, 7. Baskı, İstanbul.
- GÜNTEKİN, Reşat Nuri (1990). *Olağan İşler*, Sekizinci Baskı, İnkılâp Kitapevi, İstanbul.
- GÜNYOL, Vedat (1996). "Yalnızlığın Yarattığı Adam", *Sait Faik 90 Yaşında*, (Editör: Perihan Ergun Turgut), Bilgi Yayınevi, Ankara.
- HABERMAS, Jürgen (2012). "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak, (Çev. İlknur Kaya), Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- HERACLİDES, ALEXIS. *Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike" Türkiye Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları*, (Çev. Mihalis Vasilyadis – Merkül Millas), İletişim Yayınları, İstanbul 2012.
- JUSDANIS, Gregory (1998). *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Millî Edebiyatın İcat Edilişi*, (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.
- KANTER, M. Fatih (2008). *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Yapı ve İzlek*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (1913). "Edebiyatımız Niçin Vatanperverâne Âsârdan Mahrumdur", *Rûbab*, S. 49, 28 Şubat 1323/ 13 Mart 1913, s. 86-89.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (1981). *Millî Savaş Hikâyeleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (2010). *Ergenekon*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KESEBİR, Ensar (2014). *Türk Hikâyesinde Azınlıklar ve Yabancılar (1923-1950)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- LASLO, Filiz Ali; ÖZKIRIMLI, Atilla (1979). *Sabahattin Ali*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- MİLLAS, Herkül (2005). *Türk ve Yunan Romanlarında "Öteki" ve Kimlik*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- MİLLAS, Herkül (2006). *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- NACI, Fethi (2008). *Sait Faik'in Hikâyeciliği*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Sabahattin Ali (1975). *Sırça Köşk*, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara.
- SAFA, Peyami (1342). *Siyah Beyaz Hikâyeler*, Orhaniye Matbaası, İstanbul.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2003). *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, 10. Baskı, İstanbul.
- TİMURTAŞ, F. K. & GÖZE, E. (1970). *Seçmeler – Peyami Safa*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- UŞAKLIGİL, Halit Ziya (2005). *İzmir Hikâyeleri*, Özgür Yayınları, İstanbul.
- WELLEK, René; WARREN, Austin (2013). *Edebiyat Teorisi*, Dergâh Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- YETİŞ, Kazım (2010). *Yeni Türk Edebiyatı -Seçme Metinler-*, Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- YETKİN, Çetin (1980). *Topluma Karşı Türk Yazını*, Barış Yayınları, İstanbul.